

Nr 49.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Stornorrfors kraftstation m. m.

(4:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under kapitalbudgeten (bil. 27, punkt 27) bl. a. föreslagit riksdagen att i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde bli riksdagen förelagd, till Utbyggnad av nedersta fallsträckan i Umeälven för budgetåret 1953/54 beräkna ett investeringsanslag av 19 000 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 65, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 13 februari 1953, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna de ändringar i 1947 års konsortialavtal mellan vattenfallsstyrelsen och Umeå stad, som finnas intagna i det av samma parter den 15 januari 1953 ingångna Tilläggsavtalet nr 1 med därtill såsom bilaga fogat E-kraftavtal, dels ock å kapitalbudgeten för budgetåret 1953/54 under statens affärsverksfonder, statens vattenfallsverk anvisa i statsrådsprotokollet angivna investeringsanslag.

I skrivelse den 19 januari 1953 har *vattenfallsstyrelsen* framlagt definitivt förslag angående kraftstationsanläggningens utformning och finansiering.

Styrelsen erinrar om att utbyggnaden av statens vattenkrafttillgångar i nedersta delen av Umeälven avser utnyttjandet av fallsträckan från sammanflödet av Ume- och Vindelälvarna vid ca 75 meters höjd över havet och ned till havets nivå. Styrelsens nu genomförda utredningar ha i första hand gällt, huruvida kraften borde tillgodogöras i två skilda anläggningar eller i en stor, gemensam kraftstation. Det sistnämnda alternativet har visat sig medföra lägre såväl anläggnings- som underhållskostnader och förordas därför av styrelsen, som härom närmare meddelar följande.

I tvåstationsalternativet skulle den övre stationen utnyttja Berg-, Norr- och Sörforsarna med en fallhöjd av ca 57 meter och den nedre stationen Umeforsen (tidigare kallad Klabböle-Baggböleforsarna) med ca 16 meters fallhöjd. De senast genomförda utredningarna, vilka baserats på pris- och löneläget sommaren 1952 och avser en utbyggnadsvattenföring av 600 m³/s, visar, att enstationsalternativet är överlägset. Medan den utvunna kraftmängden i det närmaste blir densamma i båda alternativen, har anlägg-

ningskostnaden beräknats till ca 200 milj. kr. för enstationsalternativet och sammanlagt 212 milj. kr. för tvåstationsalternativet. Härtill kommer, att en enda station i drift blir mindre personalkrävande och mera lätt-skött. Den blir även mera varaktig, emedan andelen av relativt snabbt åldrande maskineri är mindre. Skillnaden i årlig driftkostnad mellan de båda alternativen är därför proportionsvis ännu större än differensen i fråga om anläggningskostnaderna.

Vattenfallsstyrelsen föreslår att den nya kraftstationen benämnes »Stornorrfors».

Utbyggnadsvattenföringen vid Stornorrfors har styrelsen med hänsyn till förutsedda regleringar i vattendraget funnit böra vara 600 m³/s. Anläggningens maximieffekt blir därvid 375 000 kilowatt (kW) och dess energiproduktion vid genomsnittlig vattentillgång 2 000 milj. kilowattimmar (MkWh) per år vid regleringsstadiet i början av 1960-talet och 2 200 MkWh per år vid fullt genomförd reglering inom Umeälvens flodområde. Den blir därmed landets största kraftstation.

Stationens idrifttagande kommer att innebära, att de nuvarande i fallsträckan utbyggda kraftstationerna vid Norrfors, Klabböle och Baggböle med en sammanlagd genomsnittlig produktionsförmåga av ca 270 MkWh per år måste nedläggas. Styrelsen framhåller dock, att dessa mindre kraftstationer icke utan betydande förnyelseåtgärder skulle kunna drivas nämnvärd tid efter den tidpunkt, då Stornorrfors-anläggningen beräknas vara färdigställd.

På grund av sprängningsarbetenas omfattning har styrelsen funnit en byggnadstid av 6 år erforderlig. Med hänsyn till kraftbalansens väntade utveckling anses stationen böra tagas i drift under år 1959. Begynnelseanslag är därför behövligt under budgetåret 1953/54 med 19 000 000 kr. av den till 200 000 000 kr. beräknade totalkostnaden.

Före 1947 ägde staten i det fallkomplex, som nu ifrågasätts till utbyggnad, Berg-, Norr- och Sörforsarna. Nämnda år förvärvade emellertid vattenfallsstyrelsen med Kungl. Maj:ts och riksdagens medgivande (prop. 1947: 166; rskr. 161) även halva vattenrätten i Umeforsen från Umeå stad. Bland villkoren för detta förvärv ingick bl. a., att staten och staden i enlighet med ett mellan Umeå stad och vattenfallsstyrelsen träffat konsortialavtal skulle överlämna sina andelar i Umeforsen till ett gemensamt bildat aktiebolag, Aktiebolaget Umeforsen. Detta bolag skulle genomföra den framtida utbyggnaden av vattenfallet.

Vattenfallsstyrelsen meddelar, att enligt det ursprungligen avsedda, till angivna äganderättsförhållanden anslutande tvåstationsalternativet skulle Umeforsbolaget sannolikt i början av 1960-talet, sedan styrelsens utbyggnad av enbart Berg-, Norr- och Sörforsarna slutförts, ha anlagt en station med övre vattenytan 16,75 meter över havets nivå och försedd med två

maskinaggregat, lämnande ca 80 000 kW och brutto ca 430 MkWh per år. När det nu befunnits ekonomiskt förmånligt, att Umeforsen utbygges tillsammans med Berg-, Norr- och Sörforsarna i en gemensam anläggning, ha emellertid stadens representanter förklarat sig beredda att medverka till att även stadens fallandel tillgodogöres i en sådan. Härvid har dock förutsatts, att staden i fråga om tillgång på kraft och garantier härför erhåller en ställning likvärdig med den, som det ursprungliga kraftstationsprojektet för Umeforsen skulle ha medfört. Beträffande den överenskommelse härom som träffats har styrelsen anfört vissa uppgifter (s. 4 i propositionen).

En uppgörelse enligt de i överenskommelsen angivna riktlinjerna har under förutsättning av Kungl. Maj:ts och stadsfullmäktiges i Umeå godkännande träffats mellan vattenfallsstyrelsen och styrelsen för Umeå stads elverk samt stadfästs i ett tilläggsavtal nr 1 till konsortialavtalet av år 1947. Tilläggsavtalet har såsom bilaga ett avtal om ersättningskraft, benämnt E-kraftavtalet, vilket ingåtts mellan vattenfallsstyrelsen och Aktiebolaget Umeforsen. Sistnämnda avtal är utformat i anslutning till vattenlagens bestämmelser och skall ingivas till vattendomstolen för fastställelse. Bolaget har för sin del under förbehåll av bolagsstämmans sanktion godkänt båda avtalen, vilka såsom bilagor fogats till propositionen.

E-kraftavtalet innebär i huvudsak, att Aktiebolaget Umeforsen skall tillhandahållas ersättningskraft med tjugotvå procent av krafttillgången i Stornorrfors, d. v. s. motsvarande Umeforsens del av den i Stornorrfors totalt utnyttjade fallhöjden. Såsom vederlag för rätten att uttaga ersättningskraften skall bolaget ersätta vattenfallsstyrelsen med tjugotvå procent av kostnaden för den totala kraftproduktionen i Stornorrfors, exklusive kostnaden för upptransformeringsanläggning (undantaget betingat av att upptransformeringen erfordras för kraftens överföring till stamlinjenätet, varför kostnaden för anläggningen helt bör bäras av styrelsen). Beträffande avtalets vidare utformning har styrelsen under hand lämnat vissa upplysningar (s. 5 i propositionen).

Beträffande *tilläggsavtalet* till 1947 års konsortialavtal omnämner styrelsen i sin framställning särskilt bestämmelserna i § 3, mom. 1, angående formerna för finansieringen av anläggningskostnaderna för Stornorrfors. Styrelsen anför därom följande.

Enligt vattenlagens regler skall en mottagare av ersättningskraft betala uttagningskostnad med andel såväl i anläggningskostnad som i årliga kostnader. För finansieringen av en Umeforsbolagets egen anläggning skulle, förutom disponibla delar av aktiekapitalet, lån från delägarna eller obligationslån i öppna marknaden med säkerhet i anläggningen ha ifrågakommit. Även när bolagets kapitalkostnader skall utgöras av andel i kostnaderna för den gemensamma kraftstationen, kunde obligationslån

möjligen ifrågakomma, men då erfarenhet saknas om sådan upplåning med säkerhet i rätt till ersättningskraft, ha parterna icke räknat därmed utan förutsatt, att de själva skola lämna erforderliga lån. Dessa lån skola vara ränte- och amorteringsfria, det senare därför att rätten till ersättningskraft är permanent bestående, det förra därför att bolaget skulle få uttaga för räntebetalning erforderliga medel från sina delägare, Umeå stad och vattenfallsstyrelsen, varför beloppen blott skulle gå fram och tillbaka. En ersättningstagare har emellertid enligt vattenlagen rätt att begränsa den omedelbara kontanta kapitalinsatsen till en tredjedel av totalbeloppet, under det att resten amorteras under en tid av högst 40 år. För Umeå stad är det av intresse, att denna rätt kan utnyttjas, och på grund härav har avtalats, att staden skall få begränsa sitt begynnelselån till bolaget på samma sätt som om staden endast vore mottagare av ersättningskraft. I stället skall vattenfallsstyrelsen lämna bolaget lån med hela det belopp som erfordras utöver stadens lån till bolaget. De inbördes förhållandena mellan delägarna i bolaget skola sedan regleras genom att Umeå stad från den tidpunkt, då kraftstationen är färdig, successivt betalar till bolaget resten av på staden såsom delägare i bolaget egentligen belöpande lånebelopp samt ränta på oguldet belopp på sätt vattenlagen föreskriver, under det att vattenfallsstyrelsen å sin sida erhåller motsvarande successiva återbetalning och räntegottgörelse från bolaget.

Vattenfallsstyrelsens totala anslagsbehov för anläggningarna vid Stornorrfors kommer enligt den sålunda träffade överenskommelsen att uppgå till hela den beräknade anläggningskostnaden, minskad med Umeå stads begynnelseinsats. Den senare kommer att uppgå till minst 3,6 % av anläggningskostnaden. Genom stadens successiva inbetalningar, sedan kraftstationen färdigställt, av återstående insats, reduceras så småningom det av styrelsen i anläggningarna nedlagda kapitalet till (100 — 11) 89 % av den totala anläggningskostnaden. Det förhållandet, att Umeforsbolaget bibehålles, medför, att en del av vattenfallsstyrelsens behövliga totalanslag för anläggningen formellt kommer att användas till lämnande av lån till nämnda bolag — för att återgå till styrelsen som bolagets bidrag till anläggningskostnaderna — vilket enligt styrelsens mening bör vara möjligt utan uppdelning på två olika anslag.

Styrelsen hemställer slutligen, att Kungl. Maj:t måtte godkänna tilläggsavtal nr 1 till konsortialavtalet mellan vattenfallsstyrelsen och Umeå stad samt föreslå riksdagen att för utbyggnad av nedersta fallsträckan i Umeälven för budgetåret 1953/54 anvisa ett investeringsanslag av 19 000 000 kr. till Stornorrfors kraftstation.

Departementschefen har inledningsvis erinrat om innebörden av och syftet med det år 1947 mellan Umeå stad och vattenfallsstyrelsen ingångna avtalet samt i anslutning härtill anfört följande.

En förutsättning för att enstationsalternativet skulle kunna bli aktuellt har på grund av de avtal beträffande Umeforsen, som ingicks 1947, varit, att Umeå stads medgivande därtill kunnat utverkas. Såsom styrelsen anför, har staden accepterat enstationsalternativet under förutsättning, att stadens tillgång på kraft och garantierna därför blir likvärdiga med vad som skulle ha gällt i tvåstationsalternativet. Enligt den uppgörelse som träffats, skall Aktiebolaget Umeforsen bestå med uppgift att deltaga i finansieringen av anläggningen samt att mottaga och till delägarna vidarebefordra ersättningskraft, allt i förhållande till bolagets andel i den totalt utnyttjade fallhöjden. Bibehållandet av bolaget motiveras bl. a. av ett önskemål från stadens sida att därigenom för utbyggnadsprojektet vinna en viss lokal förankring. På grund härav och övriga skäl som vattenfallsstyrelsen anför för denna lösning vill jag, ehuru formen för finansieringen av Stornorrfors-anläggningen därmed blir rätt komplicerad och fastän bolaget blott får en formell uppgift, icke motsätta mig den föreslagna anordningen.

Departementschefen har vidare berört innehållet i det mellan vattenfallsstyrelsen och Umeå stad ingångna Tilläggsavtalet nr 1 med det därtill fogade E-kraftavtalet samt slutligen beträffande kostnads- och anslagsfrågorna anför följande.

Anläggningskostnaden för Stornorrfors kraftstation har av vattenfallsstyrelsen beräknats till 200 milj. kr. Härav belöper på dammbyggnader, markförvärv och skadeersättningar 22 milj. kr., på tilloppskanal, avloppstunnel och avloppskanal 46 milj. kr., på maskinstation med intag och tilloppstuber samt transformatorsal 22 milj. kr., på turbiner, generatorer, transformatorer och elektrisk utrustning 62 milj. kr. samt på hus, vägar, sociala kostnader, administration m. m. 48 milj. kr. Jag har icke funnit anledning till någon erinran emot dessa beräkningar.

På grund av vad jag sålunda anför tillstyrker jag att staten deltar i anläggandet av en gemensam kraftstation, benämnd Stornorrfors, vid de av staten och Aktiebolaget Umeforsen ägda forsarna i nedersta fallsträckan av Umeälven samt att Tilläggsavtal nr 1 med därtill hörande E-kraftavtal godkännes.

Vattenfallsstyrelsen föreslår att till täckning av dess direkta och indirekta kostnader för Stornorrfors-anläggningen anvisas ett gemensamt investeringsanslag och äskar för nästa budgetår ett begynnelseanslag av 19 milj. kr. Efter särskild prövning av redovisningsfrågorna finner jag det emellertid ur olika synpunkter lämpligast, att ett särskilt anslag anvisas för lånet till Aktiebolaget Umeforsen. I enlighet härmed torde erforderliga medel för Stornorrfors-anläggningen böra anvisas under tvenne anslag, benämnda Stornorrfors kraftstation och Lån till Aktiebolaget Umeforsen. För nästa budgetår fördelar sig anslagsbehovet med 15,5 resp. 3,5 milj. kr. på dessa båda titlar.

Utskottet. Enligt det i förevarande proposition framlagda förslaget skall vattenkraften i nedersta fallsträckan av Umeälven, avseende Berg-, Norr- och Sörforsarna samt Umeforsen, nyttiggöras genom en gemensam anläggning. Den nya kraftstationen, kallad Stornorrfors, beräknas komma att uppnå en energiproduktion av 2 000 å 2 200 MkWh per år, vilket utgör ungefär en tiondedel av den nuvarande totala produktionen av elektrisk

energi i landet. En byggnadstid av sex år anses erforderlig, varför stationen skulle kunna tagas i drift under år 1959. Anläggningskostnaderna ha uppskattats till ca 200 milj. kronor; med hänsyn till rådande förhållanden i fråga om äganderätten till de i fallsträckan ingående forsarna fördelar sig detta belopp med 78 procent på statsverket och med 22 procent på AB Umeforsen. Då emellertid vattenfallsstyrelsen ingår som hälftendelägare i nämnda bolag, kommer statsverkets faktiska andel av anläggningskostnaderna att uppgå till 89 procent. Återstoden eller 11 procent faller på Umeå stad, som innehar den andra hälften av bolagets aktiekapital. De speciella problem som uppstått genom nu berörda äganderättsförhållanden ha reglerats genom särskilda avtal, vilka underställts riksdagen för godkännande. Därvid har bl. a. förutsatts, att staten tills vidare skall finansiera även viss del av den på Umeå stad belöpande anläggningskostnaden. Medelsbehovet för nästa budgetår har beräknats till sammanlagt 19 milj. kronor.

Med hänsyn till den stegring av kraftbehovet inom vårt land som är att emotse för den närmaste framtiden anser sig utskottet böra tillstyrka, att beslut nu fattas om utbyggnad av nedersta fallsträckan i Umeälven. Utskottet finner det även välbetänkt, att denna utbyggnad tar formen av en för de olika forsarna gemensam anläggning, och har för sin del intet att erinra mot innehållet i de av vattenfallsstyrelsen i förevarande sammanhang träffade avtalen, även om den däri förutsatta metoden för anläggningens finansiering onekligen utmärkes av en viss omgång. Till vad departementschefen anfört och förordat beträffande medelsbehov och anslagsredovisning kan utskottet jämväl ansluta sig.

Under återopande härav får utskottet hemställa,

att riksdagen må

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna de ändringar i 1947 års konsortialavtal mellan vattenfallsstyrelsen och Umeå stad, som finnas intagna i det av samma parter den 15 januari 1953 ingångna Tilläggsavtalet nr 1 med därtill såsom bilaga fogat E-kraftavtal;

II. för budgetåret 1953/54 under statens affärsverksfonder, statens vattenfallsverk, anvisa följande investeringsanslag, nämligen

- a) *Stornorrfors kraftstation* 15 500 000 kronor,
- b) *Lån till Aktiebolaget Umeforsen* 3 500 000 kronor.

Stockholm den 27 mars 1953.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Närvarande: se under utlåtandet nr 47.